

Apunts de classe

Metodologia i dissenys

Metodologia sociocrítica

(Investigació- acció)

1. Introducció

Sorgeix de l'enfocament sociocrític que apareix com a resposta a les tradicions positivista i interpretativa. Pretén superar el reduccionisme de la primera i el conservadorisme de la segona admeten la possibilitat d'una ciència social que no sigui ni purament empírica ni únicament interpretativa

Els seus principis ideològics tenen com a finalitat la transformació de l'estructura de les relacions socials i es recolza en la filosofia crítica de l'Escola de Frankfurt (Teoria neomarxista, teoria social crítica de Habermas, Freire, Carr i Kemmis)

Correspon a la **investigació qualitativa orientada al canvi**, a la transformació social i a la emancipació humana i queda emmarcada conceptualment en la teoria crítica

Des d'aquesta concepció la teoria es genera a partir de l'anàlisi autocrític de la pràctica, localitzada en un context social i cultural, i desenvolupada pels seus propis protagonistes. Es construeix mitjançant una forma d'investigació impregnada pels valors socials emergents en el context i consensuada pels seus propis participants

2. Característiques generals

- És participativa
- Proporciona una dialèctica intersubjectiva (per tal de transformar la realitat)
- El seu objectius són transformacions socials

Alguns principis

- Conèixer i comprendre la realitat com a praxis
- Unir teoria i pràctica; coneixement, acció i valors
- Orientar el coneixement a emancipar i alliberar l'home
- Implicar al docent a partir de l'autorreflexió

3. Disseny de la metodologia sociocrítica

Tal i com passa amb la metodologia qualitativa, la idiosincràsia de la metodologia sociocrítica implica que el disseny de investigació es caracteritzi per ser inductiu, obert, flexible, cíclic i emergent (capaç d'adaptar-se i evolucionar a mesura que es va generant coneixement sobre la realitat estudiada).

El disseny d'aquesta metodologia correspon al de la metodologia qualitativa descrita en els apunts anteriors:

Janesick :

- 1- Abans d'accedir a l'escenari
- 2- A l'inici del treball de camp
- 3- Al retirar-se de l'escenari

Latorre:

- 1- Fase exploratòria i de reflexió
2. Fase de planificació
3. Fase d'entrada a l'escenari
4. Fase de recollida i d'anàlisi de la informació
5. Fase de retirada de l'escenari
6. Fase d'elaboració de l'informe

4. Modalitats d'investigació de la metodologia sociocrítica

4.1. Investigació Acció

4.1.1. Definicions:

Elliot, 1981: és l'estudi d'una situació social per tractar de millorar la qualitat de l'acció en la mateixa

Ebbutt, 1983: la investigació- acció és un estudi sistemàtic orientat a millorar la pràctica educativa per grups de subjectes implicats a través de les seves pròpies accions pràctiques, i de reflexió sobre els efectes de tals accions

Kemmis, 1984: és una forma d'indagació autorreflexiva dels participants (mestres, estudiants o directors, etc.) en les situacions socials (incloent les educatives) per tal de millorar la racionalitat i la justícia de:

- a) les seves pròpies pràctiques socials o educatives
- b) la comprensió d'aquestes pràctiques
- c) les situacions i institucions en les que aquestes pràctiques es realitzen (aules o escoles)

4.1.2. *Característiques principals* (naturalesa de la investigació acció):

- Pràctica: els resultats no només tenen importància teòrica sinó que condueix a millores pràctiques durant i després del procés d'investigació
- Participativa i col·laborativa: a l'investigador no se'l considera un expert extern que realitza una investigació amb subjectes sinó un co-investigador que treballa amb i per la gent interessada en els problemes pràctics i la millora de la realitat
- Emancipadora: l'enfocament no és jeràrquic; és simètric, en el sentit que els participants implicats estableixen una relació entre iguals en l'aportació de la investigació
- Interpretativa: els resultats venen es basen en punts de vista i interpretacions de les persones involucrades en la investigació
- Crítica: la comunitat crítica de participants no busca tan sols millores pràctiques en el seu treball sinó també actuar com a agents de canvi crítics i autocrítics: canvien l'ambient i són canviats en el procés

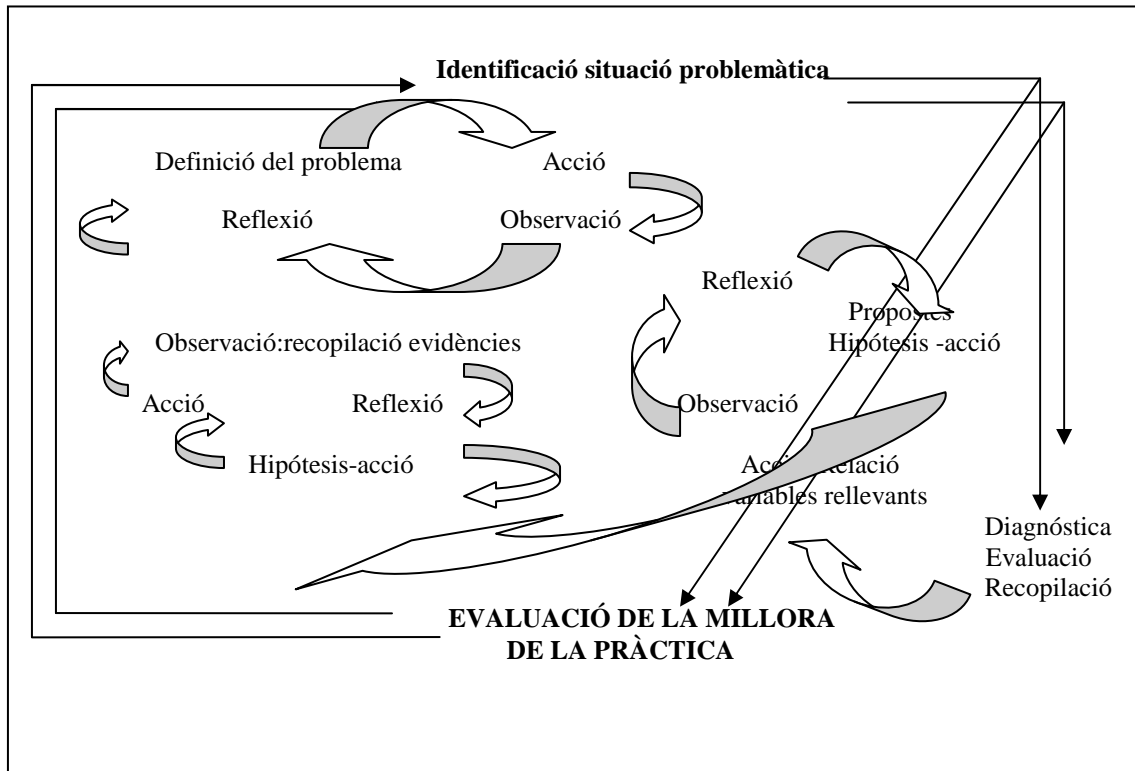
Característiques per altres autors:

- Implica la transformació i millora d'una realitat educativa i/o social. Fuig de la producció de coneixement sense més i el vincula a la pràctica.
- Parteix de la pràctica, de problemes pràctics. És una investigació emmarcada en una realitat concreta, des de l'òptica de la gent que la viu i la pateix. Vol un canvi social, una millora, i la pràctica educativa és el context més idoni perquè es concreti una investigació d'aquest tipus.

- Demana la participació d'un grup. No es pot portar en solitari, vol un grup de persones compromeses en una transformació i un canvi educatiu, des de l'auto crítica i la reflexió profunda.
- Integra coneixement i acció, s'articula l'activitat reflexiva i l'acció transformadora, la innovació i la investigació.
- Les i els propis professionals implicats es converteixen en investigadors/es . No es pot separar el coneixement de la pràctica en aquest procés de millora educativa.
- Hi ha tres elements fonamentals en el procés d'investigació acció: la formació, la investigació i la pròpia acció, i cada un d'ells és igualment important en el desenvolupament del model investigador.
- És un procés dinàmic que es caracteritza com una espiral de canvi, en un bucle continu on els i les participants han d'articular permanentment les fases de planificació i actuació amb la recollida de dades, l'anàlisi parcial, la reflexió i el replantejament novament de la dinàmica

4.1.3. Dinàmica del procés de la investigació- acció

Quan el procés es desenvolupa dins l'àmbit escolar, la dinàmica del procés correspon a la del quadre que Bartolomé (2001) on detalla gràficament el procés cíclic:

- Identificacions de situacions problemàtiques

No cal que sigui necessàriament un problema, sinó més aviat preocupacions temàtiques (com ara la falta de recursos per a treballar de forma efectiva interculturalment a les escoles) que, sobre tot, siguin susceptibles d'un canvi.

També serà necessari que aquesta preocupació sigui rellevant per a la comunitat educativa i que el canvi educatiu es pugui produir en un termini de temps raonable.

- Fase diagnòstica

La descripció del que succeeix en una situació problemàtica ja ha estat expressada en la primera fase de la investigació. Ara cal diagnosticar els "perques" del problema detectat.

- Planificació del canvi

En aquesta etapa i seguint Elliot (1997), es plantegen una sèrie d'elements indicadors que donaren fermesa i asseguraren un canvi realista:

- Explicitar clarament la idea que orienta la investigació, un cop aquesta hagi estat analitzada i revisada per tot el grup
- Clarificar i enumerar els factors que es volen canviar i quines accions ens portaran cap a aconseguir-ho
- Mirar quin tipus d'acords s'han d'assolir per aconseguir tirar endavant les accions previstes
- Examinar els recursos dels que es disposa per acometre les accions previstes

Tot aquest procés serà de tipus cíclic - d'acord amb *l'espiral del canvi*- i els testimonis dels participants seran definitoris per a reordenar els diferents bucles del procés, a l'igual que les diferents recopilacions que es vagin fent a través de les estratègies de recollida d'informació i sumant les produccions escolars i altres evidències que reflecteixen el canvi previst.

- El informes

Són molt importants en aquest tipus d'investigació, es convenient realitzar informes orals o escrits on constin mínimament els elements positius que es van generant així com les dificultats que es van trobant a cada una de les reunions del grup.

Al finalitzar el procés és important deixar constància per escrit de quins han estat els canvis proposats, l'anàlisi de la seva implantació, les principals dificultats, els avenços més significatius i una avaluació global del procés i dels resultats obtinguts, així com noves propostes d'actuació.

- Avaluació del canvi

Un canvi no es pot considerar com a consolidat fins que no s'incorpora a les rutines de la institució on s'ha dut a terme. Per tant, al final del procés el grup ha de reflexionar críticament i establir una anàlisi valoratiu del que ha passat en realitat. Els elements que apareguin són fonamentals no només per a la continuïtat del propi canvi, sinó també com a elements de reflexió per a noves experiències.

4.1.4. Modalitats d'investigació- acció:

La investigació- acció adopta diversos models segons sigui la finalitat de la investigació. Destaquem :

- Investigació- acció participant: Apareix com a proposta metodològica a la crisi de les ciències socials a l'Amèrica Llatina (dècada dels anys 60) quan els científics veuen la necessitat de vincular investigació amb els processos generals de transformació social, econòmica i política. Les característiques principals són:
 - els membres del grup participant són al mateix temps investigadors i subjectes de la investigació
 - la producció del coneixement és crítica (s'incorpora el llenguatge i elements de cultura popular)
 - es busca la participació de les comunitats
 - per activar el procés cal un equip facilitador que es compromet a caminar junt a la comunitat participant

Exemple: els canvis de transformació social que es produeixen des de comunitats rurals o indígenes amb el suport de ong's locals i/o internacionals

- Investigació- acció crítica: aquesta modalitat té els seus antecedents més importants a Austalia (Carr y Kemmis, 1983) i és el desenvolupament de la teoria crítica aplicada a l'ensenyament. La finalitat principal és la transformació de la pràctica educativa des de l'acció- reflexió.

Exemple: l'acostumen a portar a terme els propis professors en la seva aula.

- Investigació- acció cooperativa (o col·laborativa segons altres autors/es): la tradició ve dels EEUU i la seva base és "investigar en col·laboració" entre investigadors i pràctics. Les característiques principals són:
 - Els problemes d'investigació són definits per professors/es i investigadores/s alhora
 - La facultat universitària i els mestres d'escola col·laboren a la recerca de solucions per als problemes d'aquests últims
 - Els resultats de la investigació es fan servir per a solucionar problemes
 - Els mestres desenvolupen competències, habilitats i coneixements d'investigació i els i les investigadores es reeduquen amb aquest tipus d'investigació naturalística
 - Mestres i investigadores són coautores dels informes d'investigació.